

Małgorzata Rówińska

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

UTRATA WARTOŚCI AKTYWÓW W ŚWIETLE REGULACJI RACHUNKOWOŚCI

Streszczenie: Korekty wartości aktywów wynikające z obowiązku aktualizacji mogą dotyczyć odpisów z tytułu utraty wartości albo odpisów z tytułu przeszacowania wartości do poziomu wartości godziwej. Zasady dokonywania korekt wartości oraz ich rodzaj wynikają z przyjętego modelu wyceny danej grupy bilansowej aktywów. Odpisy z tytułu utraty wartości wynikają z zastosowania modelu kosztu historycznego do wyceny bilansowej. Dokonane odpisy utraty wartości stanowią konsekwencję nieplanowanego wcześniej zmniejszenia wartości użytkowej lub handlowej danego składnika aktywów; znajdują odzwierciedlenie w wyniku finansowym jednostki gospodarczej.

Słowa kluczowe: odpisy z tytułu utraty wartości, trwała utrata wartości, wycena aktywów.

1. Wstęp

Wycena bilansowa jest zasadniczym obszarem rachunkowości, pozwalającym w sposób rzetelny prezentować obraz sytuacji majątkowo-finansowej w ramach sprawozdawczości finansowej jednostki gospodarczej. Szczególną rolę w procesie wyceny bilansowej odgrywają odpisy korygujące (aktualizujące) wartość aktywów. Korekta wartości z jednej strony jest obowiązkiem jednostki, wynikającym z przepisów prawa bilansowego¹, w szczególności z zastosowania do wyceny bilansowej nadrzędnych zasad rachunkowości, jakimi są: zasada *true and fair view* i zasada ostrożności, z drugiej zaś podyktowana jest prawem jednostki do zastosowania metody wyceny przyjętej przez jednostkę w ramach polityki rachunkowości.

Aktualizacja oznaczająca odpis z tytułu utraty wartości aktywów obejmuje dwa rodzaje korekt. Po pierwsze, oznacza zmniejszenie wartości aktywów spowodowane ich wykorzystaniem w toku normalnej działalności operacyjnej. Odpisy z tego tytułu to generalnie odpisy amortyzacyjne (umorzeniowe), oznaczające systematyczne rozłożenie w czasie wartości podlegającej amortyzacji [MSR 36, par. 6]. Tego typu odpisy obciążają koszty podstawowej działalności operacyjnej (koszt wytworzenia,

¹ Przepisy ustawy z dnia 29 września 1994 o rachunkowości nakładają na jednostki gospodarcze obowiązek corocznej weryfikacji wartości księgowej aktywów i pasywów.

koszty sprzedaży, koszty zarządu). Drugi rodzaj odpisów z tytułu utraty wartości stanowią odpisy zmniejszające wartość aktywów, spowodowane nieplanowanymi wcześniej zmniejszeniami wartości użytkowej lub handlowej, obciążające koszty pozostałej działalności operacyjnej lub finansowej. Odpisy te w polskich regulacjach rachunkowości określane są jako odpisy z tytułu trwałej utraty wartości. Celem artykułu jest analiza międzynarodowych i polskich regulacji rachunkowości dotyczących istoty, przyczyn oraz zakresu dokonywania odpisów z tytułu utraty wartości (trwałej) oraz analiza metod i związanych z nimi modeli ewidencyjnego i sprawozdawczego odzwierciedlenia skutków utraty wartości aktywów.

2. Przesłanki utraty wartości aktywów

Regulacje rachunkowości w zakresie utraty wartości aktywów z innych przyczyn aniżeli ich amortyzacja wynikają w szczególności z MSR 36 *Utrata wartości aktywów*. Ustawa o rachunkowości (dalej cyt. jako UoR) wskazuje definicję trwałej utraty wartości oraz zakres jej stosowania w wycenie bilansowej. Rozszerzeniem przepisów ustawy w tym zakresie jest uchwała nr 6/07 Komitetu Standardów Rachunkowości z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie przyjęcia krajowego standardu rachunkowości nr 4 „Utrata wartości aktywów” (dalej cyt. jako KSR 4). Zapisy KSR 4 powstały w dużej mierze w oparciu o regulacje MSR 36.

Jeśli – według przewidywań – składnik aktywów nie przyniesie w przyszłości w znaczącej części lub w całości przewidywanych korzyści ekonomicznych netto, odpowiadających przynajmniej jego wartości wynikającej z ksiąg rachunkowych, na moment wyceny bilansowej należy dokonać odpisu z tytułu utraty wartości [UoR art. 28, pkt 7; KSR 4 par. 2.4].

Przyszłe korzyści ekonomiczne netto, według postanowień KSR 4, oznaczają przewidywane wpływy pieniężne, związane z danym składnikiem lub grupą aktywów (np. ze zbyciem produktów, towarów, utrzymywaniem inwestycji), pomniejszone o przewidywane wydatki warunkujące wypracowywanie przewidywanych wpływów przez te aktywa [KSR 4 par. 2.2]. Pojedynczy składnik aktywów bądź możliwy do określenia zespół aktywów, zwany ośrodkiem wypracowującym środki pieniężne, powinien cechować znaczny stopień zdolności do wypracowania korzyści ekonomicznych, a tym samym możliwość przyporządkowania im potencjalnych przyszłych korzyści ekonomicznych, określonych co do rodzaju².

² W regulacjach MSR 36 (par. 2.5-2.6) aktywa wypracowujące korzyści ekonomiczne pojedynczo zdefiniowane są jako składniki aktywów, które mają w znacznym stopniu zdolność do samodzielnego przynoszenia korzyści ekonomicznych jednostce. Zdolność ta mamy do czynienia wtedy, gdy pojedynczemu składnikowi aktywów można przyporządkować określone co do rodzaju przyszłe przepływy pieniężne wynikające z użytkowania, utrzymywania tego składnika aktywów. Z kolei ośrodek wypracowujący przepływy pieniężne to najmniejszy możliwy do zidentyfikowania zespół aktywów, które wypracowują przepływy grupowo, ale generalnie niezależnie od przepływów pochodzących z innych pojedynczych aktywów lub innych ośrodków.

Na każdy dzień bilansowy jednostka gospodarcza powinna dokonywać sprawdzenia i oceny, czy nastąpiła utrata wartości składników aktywów. Co prawda regulacje rachunkowości wskazują przykładowe przesłanki mogące świadczyć o utracie wartości aktywów, jednakże jednostka gospodarcza może podać inne przyczyny [MSR 36 par.12; KSR par. 4.2]. Generalnie źródła przesłanek mogą pochodzić spoza jednostki gospodarczej, a także mogą nimi być wewnętrzne informacje.

Wśród zewnętrznych przesłanek prawo bilansowe wskazuje:

- wyższą niż spodziewana w wyniku upływu czasu i normalnego użytkowania utratę wartości rynkowej składnika aktywów,
- mające miejsce lub spodziewane zmiany w środowisku technologicznym, rynkowym, gospodarczym, prawnym w otoczeniu jednostki gospodarczej, które mogą spowodować trudności finansowe kontrahentów, dłużników jednostki, niedotrzymanie warunków umowy przez emitentów, dłużników, zaleganie ze spłatą należnych odsetek,
- prawdopodobieństwo, że zaistniały wzrost rynkowych stóp procentowych, stóp zwrotu z inwestycji spowoduje obniżenie wartości aktywów,
- wyższą wartość bilansową aktywów netto jednostki gospodarczej od wartości ich rynkowej kapitalizacji,
- zmiany w krajowej lub lokalnej sytuacji gospodarczej, np. wzrost bezrobocia, spadek cen nieruchomości czy innych dóbr.

Z kolei do wewnętrznych przesłanek MSR zalicza:

- istnienie dowodów, że nastąpiła utrata przydatności danego składnika aktywów;
- fizyczne uszkodzenie składnika aktywów;
- wystąpienie bądź przewidywanie wystąpienia znaczących i niekorzystnych zmian zakresu czy sposobu użytkowania składnika aktywów, np.:
 - niewykorzystywanie składnika,
 - planowane zaniechanie działalności,
 - restrukturyzacja działalności, do której dany składnik aktywów należy,
 - planowane zbycie składnika przed uprzednio przewidzianym terminem,
 - zmiana oceny czasu użytkowania składnika aktywów z nieokreślonego na określony;
- istnienie dowodów pochodzących ze sprawozdawczości wewnętrznej, że ekonomiczne wyniki osiągnięte przez dany składnik aktywów są lub będą gorsze od oczekiwanych.

Uwzględniając powyższe przesłanki, jednostka gospodarcza bada, czy zachodzi potrzeba przeprowadzenia procedury ustalania odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości aktywów. Ponadto jednostka jest zobowiązana do corocznego przeprowadzenia testu na utratę wartości odnośnie do wartości niematerialnych o nieokreślonym terminie użytkowania lub niedostępnych jeszcze do użytkowania oraz w odniesieniu do wartości firmy przejętej w wyniku połączenia jednostek gospodarczych [MSR 36 par.10]. Należy podkreślić, że różne składniki wartości niematerialnych mogą być poddane testowi na utratę wartości w różnych terminach pod warunkiem jednak, że termin ten będzie analogiczny w każdym roku.

W przypadku stwierdzenia przez jednostkę wystąpienia jednej bądź kilku okoliczności, jednostka zobowiązana jest do przeprowadzenia procedur, których efektem może być dokonany odpis z tytułu utraty wartości.

3. Procedura dokonywania odpisu z tytułu utraty wartości

Według definicji wynikającej z MSR oraz KSR, odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości stanowi nadwyżkę wartości bilansowej danego składnika aktywów bądź ośrodka wypracowującego środki pieniężne nad jego wartością odzyskiwalną³ [MSR 36 par. 6; KSR 4 par. 2.14]. Wystąpienie przesłanek wskazujących na utratę wartości aktywów nie oznacza jeszcze konieczności dokonania odpisu. Niezbędne jest określenie i zestawienie wartości bilansowej składnika aktywów i jego wartości odzyskiwalnej⁴.

Wartość bilansowa prezentuje wartość, w jakiej dany składnik aktywów jest ujmowany w bilansie, a więc jest to jego wartość netto, uwzględniająca dotychczasowe odpisy amortyzacyjne oraz odpisy z tytułu utraty wartości. Wartość odzyskiwalna z kolei to wyższa z dwóch wartości: godziwa pomniejszona o koszty sprzedaży lub użytkowa danego składnika aktywów [MSR 36 par. 6]. W definicji wartości odzyskiwanej zawartej w KSR 4 zamiast wartości godziwej występuje kategoria wartości handlowej [Świdzka 2009, s. 3-29]. W rozumieniu polskiego prawa bilansowego wartość ta jest równa cenie sprzedaży netto (przypadku istnienia aktywnego rynku na dany składnik aktywów) lub oszacowanej wartości godziwej pomniejszonej o łączne przewidywane koszty sprzedaży⁵ tego składnika (w przypadku braku możliwości ustalenia ceny sprzedaży netto na aktywnym rynku) [KSR 4 par. 2.10]. Można przyjąć, że zarówno w świetle unormowań MSR, jak i KSR będzie to ta sama wartość. W odniesieniu do wartości godziwej MSR 36 [par. 25-29] wskazuje umowę sprzedaży jako najlepsze źródło jej określenia⁶.

³ Polskie prawo bilansowe posługuje się określeniem „wartość odzyskiwana”.

⁴ Generalnie wartość odzyskiwalna ustalana jest dla poszczególnych składników aktywów bądź ośrodka wypracowującego środki pieniężne. Jeśli jednak dany składnik aktywów nie wypracowuje środków pieniężnych w znacznym stopniu niezależnych od wpływów środków pieniężnych z innych aktywów, wartość odzyskiwalna określana jest dla ośrodka wypracowującego środki pieniężne [MSR 36, par. 22].

⁵ Koszty sprzedaży składnika aktywów nie obejmują kosztów o charakterze finansowym oraz obciążeń z tytułu podatku dochodowego [KSR 4, par. 2.10].

⁶ W przypadku braku ważnej i wiarygodnej umowy sprzedaży wartość godziwą należy wyznaczyć na poziomie ceny rynkowej, której najodpowiedniejszym odzwierciedleniem jest cena zakupu bieżąca oferowana na rynku, a w przypadku jej braku – cena zakupu ostatnio dokonanej transakcji, jeśli w tym okresie nie nastąpiły istotne zmiany uwarunkowań gospodarczych (oczywiście na potrzeby testu na utratę wartości cena rynkowa będzie skorygowana o koszty zbycia danego składnika). W sytuacji zaś braku ważnej umowy sprzedaży, aktywnego rynku na dany składnik aktywów, wartość godziwa powinna być wyznaczona na podstawie możliwie najbardziej wiarygodnych informacji, którymi dysponuje jednostka gospodarcza na dzień wyceny.

W celu wyznaczenia wartości odzyskiwalnej, wartość godziwa (handlowa) porównywana jest z wartością użytkową składnika aktywów. Stanowi ona bieżącą, szacunkową wartość przyszłych przepływów pieniężnych (zdyskontowane przyszłe korzyści ekonomiczne netto), których uzyskania oczekuje się z tytułu dalszego użytkowania składnika aktywów lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne [MSR 36 par. 6; KSR 4 par. 2.11]. Jednostka gospodarcza sama powinna dokonać oszacowania przyszłych przepływów pieniężnych, uwzględniając stopę dyskontową odzwierciedlającą rynkową ocenę wartości pieniądza w czasie. Ze względu na brak bieżących stóp rynkowych właściwych dla konkretnego składnika aktywów, w wyznaczaniu wartości użytkowej jednostka gospodarcza uwzględnia bieżące rynkowe stopy właściwe dla składników aktywów najbardziej podobnych do aktualizowanego [MSR 36, UWZ 53-55]. Wartość użytkowa może stanowić wartość odzyskiwalną składnika aktywów, jeżeli nie jest możliwe wiarygodne określenie wartości godziwej takiego składnika [Jaruga i in. 2006, s. 413-416].

Podsumowując, procedurę sprawdzania, czy konieczne jest dokonanie odpisu z tytułu utraty wartości danego składnika aktywów, można wskazać, wyodrębniając następujące etapy⁷:

- 1) ustalenie wartości bilansowej (WB);
- 2) wyznaczenie wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży (WG):
 - jeśli $WG > WB$, nie nastąpiła utrata wartości – nie ma konieczności realizowania kolejnych etapów,
 - jeśli $WG < WB$, należy przystąpić do kolejnego etapu procedury;
- 3) wyznaczenie wartości użytkowej (WU):
 - jeśli $WU > WB$, nie nastąpiła utrata wartości – nie ma konieczności realizowania kolejnych etapów,
 - jeśli $WU < WB$, należy przystąpić do kolejnego etapu procedury;
- 4) ustalenie wartości odzyskiwalnej (WO):
 - $WO = WG$, jeśli $WG > WU$,
 - $WO = WU$, jeśli $WG < WU$;
- 5) ustalenie różnicy $WB - WO$;
- 6) dokonanie odpisu z tytułu utraty wartości w wysokości różnicy $WB - WO$.

4. Szacowanie wartości użytkowej aktywów

MSR 36 w par. 30 oraz KSR 4 w par. 8.2.9 wskazują na pięć elementów, które powinny być brane pod uwagę przy szacowaniu wartości użytkowej, są to:

- 1) szacunkowa prognoza przyszłych przepływów pieniężnych, które wiążą się z posiadanym składnikiem aktywów,
- 2) wartość pieniądza w czasie w postaci bieżącej, wolnej od ryzyka stopy procentowej,

⁷ Zakładając, że uprzednio wskazano przynajmniej jedną przesłankę powodującą potencjalną utratę wartości.

3) oczekiwane zmiany kwot czy terminów wystąpienia przepływów związanych ze składnikiem aktywów,

4) wpływ niepewności związanej z danym składnikiem aktywów na jego cenę,

5) inne czynniki (np. brak płynności), które uczestnik rynku może odzwierciedlić w wycenie przyszłych przepływów pieniężnych oczekiwanych z danego składnika aktywów.

Trzy ostatnie z wymienionych elementów mogą być uwzględnione jako korekta przyszłych przepływów pieniężnych albo jako korekta stopy dyskontowej.

Określenie wartości użytkowej wymaga oszacowania przyszłych wpływów i wypływów środków pieniężnych związanych z dalszym użytkowaniem składnika aktywów oraz z jego ostateczną sprzedażą, a także zastosowania odpowiedniej stopy dyskontowej do wyznaczenia tych przepływów. MSR 36 wskazuje [par. 31-34], że prognozy przepływów pieniężnych powinny opierać się na racjonalnych i popartych faktograficznie założeniach, najlepiej odzwierciedlających ocenę jednostki gospodarczej odnośnie do warunków geograficznych, jakie wystąpią podczas pozostałego okresu użytkowania danego składnika aktywów. Powinny opierać się na zewnętrznych dowodach oraz na najnowszym i zatwierdzonym planie finansowym⁸. Na szacunek przyszłych przepływów pieniężnych składają się trzy elementy [MSR 36, par. 39-51]:

1) prognozy dotyczące wpływów pieniężnych wynikających z dalszego użytkowania składnika aktywów,

2) prognozy dotyczące wypływów pieniężnych, jakie nastąpią w związku z dalszym użytkowaniem składnika aktywów,

3) ewentualne przepływy pieniężne netto, które powstaną w wyniku zbycia składnika aktywów na koniec okresu jego użytkowania.

Szacując przeszłe przepływy pieniężne, należy uwzględnić stan bieżącego wykorzystania danego składnika aktywów, bez uwzględnienia jednak przepływów z przyszłej restrukturyzacji jednostki, która nie została jeszcze zatwierdzona, czy też przepływów z przyszłych nakładów inwestycyjnych, przepływów pochodzących z działalności finansowej. Ograniczenia te mają na celu odwzorowanie aktualnej wartości ekonomicznej danego składnika aktywów i związanych z nim korzyści ekonomicznych, ustalonych dla obecnego wykorzystania i warunków działania danego składnika aktywów, a nie wartości przyszłych działań [Jaruga i in. 2006, s. 423-424]. W przypadku wystąpienia przepływów pieniężnych wyrażonych w walucie obcej, ich szacowanie powinno odbywać się w walucie obcej, po czym należy zastosować stopę dyskontową właściwą dla danej waluty [MSR 36, par. 54]. Tak ustalona wartość bieżąca podlega przeliczeniu na złote według kursu obowiązującego na dzień bilansowy.

Stwierdzenie konieczności dokonania odpisu z tytułu utraty wartości ośrodka skutkuje obowiązkiem przypisania odpisów poszczególnym składnikom aktywów

⁸ Określa się okres 5 lat jako maksymalny okres planu finansowego, stanowiącego podstawę prognozowania przepływów pieniężnych związanych z określonym składnikiem aktywów.

wchodzących w skład ośrodka proporcjonalnie do udziału wartości bilansowej tych składników w wartości ośrodka ogółem [Świdarska (red.) 2009, s. 3-31].

Zasady wyznaczania odpisów z tytułu utraty wartości przedstawia przykład liczbowy⁹.

Założenia przykładu:

Ośrodek wypracowujący przepływy pieniężne w danej jednostce gospodarczej obejmuje 4 wydziały oznaczone W1-W4. Aktywa użytkowane w każdym z wydziałów zostały uznane za samodzielne ośrodki wypracowujące środki pieniężne. Ponadto istnieje część aktywów, które jednostka traktuje jako aktywa wspólne czterech wydziałów. Na potrzeby przeprowadzenia testu na utratę wartości, w celu wyznaczenia wartości użytkowej aktywów, aktywa wspólne zostają przypisane do wydziałów w stosunku do wartości bilansowej aktywów każdego wydziału z uwzględnieniem przewidywanego okresu użytkowania.

W tabeli 1 przedstawione zostały dane dotyczące wartości księgowej (bilansowej) aktywów oraz ich przewidywanego okresu użytkowania.

Tabela 1. Podstawowe dane do przykładu

Wyszczególnienie	W1	W2	W3	W4	Aktywa wspólne
Wartość księgowa w j.p.	7100	7100	5400	7400	5700
Okres użytkowania w latach	6	12	8	8	X

Źródło: opracowanie własne.

Przyjęto założenie, że aktywa wspólne wypracowują środki pieniężne niezależnie. W celu wyznaczenia wartości użytkowej aktywów wskazano kwoty oczekiwanych przepływów pieniężnych netto z czterech wydziałów, na tej podstawie wyznaczono zdyskontowane wartości tych przepływów (uwzględniono 10% stopę dyskontową – tab. 2).

Łączna wartość zdyskontowanych przepływów pieniężnych danego wydziału stanowi wartość użytkową aktywów (25 551 j.p.). Na potrzeby niniejszego przykładu przyjęto założenie, że wartość godziwa aktywów w każdym przypadku jest wyższa od wartości użytkowej.

W celu sprawdzenia, czy nastąpiła utrata wartości aktywów danego wydziału, dokonano przypisania aktywów wspólnych. Porównując wartość księgową aktywów poszczególnych wydziałów podwyższoną o przypisane aktywa wspólne z wyznaczoną wcześniej wartością użytkową, wskazano kwoty odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości (tab. 3).

⁹ Przykład został opracowany na podstawie [Świdarska (red.) 2003, s. 3-35].

Tabela 2. Zdyskontowane przepływy pieniężne wydziałów

Lata	W1			W2			W3			W4		
	Przepływy pieniężne	czynniki dyskontujący	przepływy po zdyskontowaniu	przepływy pieniężne	czynniki dyskontujący	przepływy po zdyskontowaniu	przepływy pieniężne	czynniki dyskontujący	przepływy po zdyskontowaniu	przepływy pieniężne	czynniki dyskontujący	przepływy po zdyskontowaniu
1	2300	0,9090909	2091	350	0,909091	318	800	0,909091	727	1140	0,909091	1036
2	2450	0,8264463	2025	450	0,826446	372	820	0,826446	678	1100	0,826446	909
3	2300	0,7513148	1728	550	0,751315	413	850	0,751315	639	1050	0,751315	789
4	2150	0,6830135	1468	650	0,683013	444	900	0,683013	615	1030	0,683013	704
5	2000	0,6209213	1242	750	0,620921	466	940	0,620921	584	1020	0,620921	633
6	1850	0,5644739	1044	850	0,564474	480	980	0,564474	553	1000	0,564474	564
7				950	0,513158	488	1000	0,513158	513	1000	0,513158	513
8				1050	0,466507	490	1400	0,466507	653	1000	0,466507	467
9				1150	0,424098	488						
10				1250	0,385543	482						
11				1350	0,350494	473						
12				1450	0,318631	462						
Razem (wartość użytkowa)			9598			5376			4962			5615

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Wyznaczenie kwoty odpisu z tytułu utraty wartości aktywów wydziałów

Wyszczególnienie	W1	W2	W3	W4	Razem
Wartość księgowa (bilansowa) aktywów	7100	7100	5400	7400	27 000
Wartość księgowa aktywów wspólnych	5700				
Współczynnik	0,75	1,5	1	1	x
Wartość księgowa z uwzględnieniem współczynnika	5325	10 650	5400	7400	28 775
Udział aktywów danego wydziału	0,185056	0,370113	0,187663	0,257168	1
Przypisanie aktywów wspólnych	1055	2110	1070	1465	5700
Wartość księgowa aktywów z uwzględnieniem aktywów wspólnych	8155	9210	6470	8865	32 700
Wartość użytkowa	9598	5376	4962	5615	25 551
Odpis z tytułu utraty wartości	brak	3834	1508	3250	8592

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Określenie ostatecznej wartości bilansowej aktywów

Wyszczególnienie	W1	W2	W3	W4	Razem
Wartość bilansowa aktywów, w tym:					
aktywów wydziału	7100	7100	5400	7400	27 000
aktywów wspólnych przypisanych do wydziału	1055	2110	1070	1465	5700
Razem	8155	9210	6470	8865	32 700
Udział aktywów w ogólnej wartości aktywów wydziału, w tym:					
aktywów wydziału	0,870632	0,7709012	0,834621	0,834743	x
aktywów wspólnych przypisanych do wydziału	0,129368	0,2290988	0,165379	0,165257	x
Razem	1	1	1	1	x
Odpis z tytułu utraty wartości, w tym:					
aktywów wydziału	brak	2956	1259	2713	6928
aktywów wspólnych	brak	878	249	537	1664
Wartość bilansowa aktywów wydziału w momencie wyceny	7100	4144	4141	4687	20 072
Wartość bilansowa aktywów wspólnych	x	x	x	x	4036
Łączna wartość bilansowa aktywów ośrodka wypracowującego przepływy pieniężne					24 108

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku W1 wartość użytkowa aktywów przewyższa ich wartość księgową, zatem w odniesieniu do tych aktywów nie nastąpiła utrata wartości. Aktywa pozostałych wydziałów utraciły wartość, stąd konieczność dokonania odpisu aktualizującego. W celu wskazania ostatecznej wartości bilansowej poszczególnych grup aktywów dokonano rozliczenia odpisu z tytułu wartości przypadającego na W2, W3, W4 na odpisy przypadające na aktywa danego wydziału oraz odpisy dotyczące aktywów wspólnych (tab. 4).

Ostatecznie, po uwzględnieniu odpisów z tytułu utraty wartości, bilansowa łączna wartość aktywów wynosi 24 108 j.p., w tym 4036 j.p. to bilansowa wartość aktywów wspólnych ośrodka wypracowującego przepływy pieniężne.

Stopa dyskontowa wykorzystywana do ustalenia wartości użytkowej jest stopą przed opodatkowaniem, odzwierciedlającą bieżącą rynkową ocenę wartości pieniądza w czasie oraz ocenę ryzyka, jakie związane jest z danym składnikiem aktywów [MSR 36, par. 55-57]. Najczęściej stopa ta szacowana jest na podstawie domyślnej stopy dyskontowej bieżących transakcji rynkowych zawieranych w odniesieniu do podobnych składników aktywów. Zgodnie z prawem bilansowym może być ona ustalana na podstawie średniej ważonej kosztu kapitału spółki giełdowej, posiadającej aktywa o potencjale użytkowym i ryzyku podobnym do tego, jakim charakteryzuje się składnik aktywów poddawany testowi na utratę wartości. W przypadku braku rynkowej stopy dyskontowej możliwe jest zastosowanie rozwiązań zastępczych, polegających na uwzględnieniu jednej z trzech wielkości [MSR 36, załącznik 1; KSR 4, par. 8.2.9]:

- średnioważony koszt kapitału danej jednostki gospodarczej, ustalony za pomocą kapitałowego modelu wyceny,
- krańcowa stopa zadłużenia jednostki gospodarczej,
- inne rynkowe stopy pożyczek czy kredytów.

5. Odzwierciedlenie odpisów z tytułu aktualizacji w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym

Stwierdzona utrata wartości aktywów skutkuje koniecznością dokonania odpisu aktualizującego z tego tytułu i ujęcia odpisu w ewidencji księgowej. Oprócz zmniejszenia wartości aktywów do wartości odzyskiwalnej odpis powoduje powstanie pozostałych kosztów operacyjnych (lub kosztów finansowych wynikających z aktywów finansowych) [MSR 36, par. 59-61; UoR art. 32-33; KSR 4, par. 8.3.9-11]. Odstępstwem od tej reguły jest odpis dotyczący składnika aktywów, który podlegał uprzednio przeszacowaniu w kapitał z aktualizacji wyceny. W odniesieniu do tego typu składnika utrata wartości spowoduje korektę powyższego kapitału [UoR art. 32, ust. 4-5]. W przypadku wartości niematerialnych i prawnych odpisy z tytułu utraty wartości każdorazowo odnoszone są wynikowo (aktywa te nie podlegają bowiem przeszacowaniu w kapitał z aktualizacji).

Ponadto, oprócz ujęcia odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości, jednostka gospodarcza powinna skorygować odpis amortyzacyjny dotyczący danego składnika aktywów. Zapewni to możliwość systematycznego dokonywania odpisów skorygowanej wartości bilansowej w ciągu pozostałego okresu użytkowania [MSR 36, par. 63].

Zgodnie z regulacjami MSR [par. 110-114] na każdy dzień bilansowy jednostka gospodarcza sprawdza, czy wystąpiły przesłanki wskazujące, że uprzednio dokonany odpis utraty wartości przestał istnieć lub się zmniejszył. Wśród przesłanek MSR wymienia:

- znaczący wzrost w ciągu okresu wartości rynkowej danego składnika aktywów,
- wystąpienie bądź przewidywanie wystąpienia znaczących, korzystnych dla jednostki gospodarczej, zmian o charakterze technologicznym, rynkowym, gospodarczym lub prawnym w otoczeniu jednostki,
- obniżka rynkowych stóp procentowych w ciągu roku i prawdopodobieństwo, że ta obniżka wpłynie na stopę dyskontową stosowaną do wyliczenia wartości użytkowej danego składnika aktywów, co istotnie podwyższy jego wartość odzyskiwalną,
- wystąpienie bądź przewidywanie wystąpienia znaczących, korzystnych dla jednostki gospodarczej zmian zakresu i sposobu użytkowania danego składnika aktywów,
- dostępność dowodów sprawozdawczości wewnętrznej, świadczących o tym, że ekonomiczne wyniki danego składnika aktywów są albo będą w przyszłości lepsze od oczekiwanych.

Jeżeli jednostka gospodarcza stwierdzi wystąpienie jednej bądź kilku wymienionych przesłanek, zobowiązana jest do oszacowania na dzień bilansowy wartości odzyskiwalnej danego składnika aktywów, a być może w konsekwencji dokonania odwrócenia odpisu z tytułu utraty wartości. MSR 36 w par. 113 podkreśla, że nawet jeżeli nie dojdzie do odwrócenia odpisu, jednostka gospodarcza powinna zweryfikować oraz skorygować pozostały okres użytkowania danego składnika aktywów, metodę jego amortyzacji lub wartość krańcową.

Regulacje rachunkowości dopuszczają możliwość przywrócenia wartości odpisanej w związku z jej utratą, jeżeli ustala przyczyna uprzednio dokonanego odpisu. Przywrócenie całości bądź części wartości powoduje odwrotne skutki do dokonanego odpisu – powoduje powstanie pozostałych przychodów operacyjnych (przychodów finansowych) lub przywrócenie kapitału z aktualizacji wyceny (ten przypadek nie dotyczy wartości niematerialnych i prawnych) [MSR 36, par. 117-119; KSR 4, par. 9.5-13]. Przywrócenie wartości składnika aktywów wiąże się także z koniecznością dokonania korekty odpisów amortyzacyjnych. Należy podkreślić, że podwyższenie wartości składnika aktywów w wyniku odwrócenia odpisu z tytułu utraty wartości nie powinno przekroczyć wartości bilansowej, jaka zostałaby ustalona (po korekcie o umorzenie), gdyby w poprzednich okresach nie był dokonany odpis z tytułu utraty wartości tego składnika. Tabela 5 przedstawia zasady odzwierciedlania skutków utraty wartości niefinansowych aktywów w ewidencji księgowej.

Tabela 5. Księgowe zapisy odpisów z tytułu utraty wartości niefinansowych aktywów

Operacja gospodarcza	Konto – strona Dt	Konto – strona Ct
Dokonanie odpisu z tytułu utraty wartości	Pozostałe koszty operacyjne	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów
Dokonanie odpisu z tytułu utraty wartości w przypadku aktywów, które uprzednio podlegały przeszacowaniu poprzez kapitał z aktualizacji wyceny	Kapitał z aktualizacji wyceny (w kwocie nieprzekraczającej wartości utworzonego kapitału) Pozostałe koszty operacyjne (w kwocie pozostałej po przekroczeniu wartości kapitału)	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów
Przywrócenie odpisanej wartości (jeśli odpis z tytułu utraty wartości uprzednio ujęty był wynikowo)	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów	Pozostałe przychody operacyjne
Przywrócenie odpisanej wartości (jeśli odpis z tytułu utraty wartości uprzednio ujęty był w kapitale z aktualizacji wyceny)	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów	Kapitał z aktualizacji wyceny Pozostałe przychody operacyjne (w kwotach odpowiadających dokonaniu odpisu na zasadzie „lustrzanego odbicia” uprzednio ujętych odpisów)

Źródło: opracowanie własne.

Informacja o dokonanyim odpisie z tytułu utraty wartości bądź jego odwróceniu powinna być uwzględniona w informacji dodatkowej do sprawozdania finansowego [Świdarska (red.) 2003, s. 3-33]. W odniesieniu do każdej grupy aktywów jednostka gospodarcza powinna wskazać:

- kwotę odpisu ujętą wynikowo wraz ze wskazaniem pozycji rachunku zysków i strat, do której odpis został włączony,
- kwotę odwrócenia odpisu ujętą wynikowo wraz ze wskazaniem pozycji rachunku zysków i strat, w której odwrócenie odpisu zostało wykazane,
- kwotę odpisu ujętą bezpośrednio w kapitale z aktualizacji wyceny,
- kwotę odwrócenia odpisu odniesioną w kapitale z aktualizacji wyceny.

Ponadto w przypadku każdej wymienionej j kwoty jednostka gospodarcza powinna ujawnić: zdarzenia (przesłanki), które doprowadziły do ujęcia lub odwrócenia odpisu z tytułu utraty wartości, rodzaj składnika aktywów, którego dotyczy odpis, oraz segment podlegający obowiązkowi sprawozdawczemu, właściwy dla danego składnika aktywów (jeśli jednostka prezentuje informacje z uwzględnieniem MSSF 8 [MSR 36, par. 126-131]. Informacja o odpisach powinna także uwzględniać wskazanie sposobu wyznaczenia wartości odzyskiwalnej, tzn. niezbędne jest wskazanie, czy wartość odzyskiwalna odpowiada wartości godziwej pomniejszonej o koszty

sprzedaży czy wartości użytkowej składnika aktywów. W tym zakresie informacja powinna obejmować odpowiednio podstawę ustalenia wartości godziwej bądź stopę dyskontową zastosowaną do bieżącego i ewentualnego poprzedniego szacunku wartości użytkowej.

6. Zakończenie

Podstawowym celem dokonywania odpisów z tytułu utraty wartości aktywów jest doprowadzenie wartości wykazywanych w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym do poziomu najbardziej wiarygodnego. A wiarygodność jest jedną z podstawowych cech, jakimi powinny charakteryzować się informacje dostarczane przez rachunkowość. Odpisy z tytułu trwałej utraty wartości wynikają z zastosowania do wyceny bilansowej modelu kosztu historycznego. Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości (MSR, UoR, KSR) wskazują obowiązek przeprowadzania testu na utratę wartości aktywów trwałych, którego konsekwencją może być uznanie utraty wartości poprzez dokonanie stosownego odpisu. Z jednej strony odpis powoduje zmianę wartości wycenianych aktywów, z drugiej zaś wpływa na wynik finansowy okresu, za który jest dokonany.

Literatura

- Jaruga A., Frenzel M., Ignatowski R., Kabalski P., *Międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej. Kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, SKwP, Warszawa 2006.
- Jaruga A. (red.), *Jednostkowe sprawozdanie finansowe według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości MSSF/MSR*, SKwP, Warszawa 2005.
- Karmańska A., *Aktualizacja wartości firmy*, „Rachunkowość” 2009, nr 2.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, SKwP, Warszawa 2007.
- Świdarska G.K. (red.), *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic*, Difin, Warszawa 2003.
- Świdarska G.K. (red.), *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, Difin, Warszawa 2009.
- Uchwała nr 6/07 Komitetu Standardów Rachunkowości z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie przyjęcia krajowego standardu rachunkowości nr 4 „Utrata wartości aktywów”.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU z 2009, nr 152, poz. 1223 z późn. zm.

ASSETS IMPAIRMENT IN ACCOUNTING REGULATIONS

Summary: The article presents rules for recognition of assets impairment. International and Polish accounting regulations indicate a need to study the impairment losses at the balance sheet date. This follows from the overarching accounting concepts and accounting policy of entity. The impairment losses of assets affect the balance sheet assets value and entity financial results.